

сове начало можна виявити в деяких повістях і оповіданнях Є. Замятіна, М. Пришвіна, С. Сергеева-Ценського та ін.

У літературі межі XIX–XX ст. виявляються, здавалося б, суперечливі тенденції. З одного боку, посилюється роль документа в художній тканині твору; увагу читачів дедалі більше привертають репортаж і нарис. А з іншого — витвори мистецтва починають сприйматися як «живий» і самодостатній художній світ поза його безпосереднім зв'язком із реальністю. У нарисі цієї доби створюється особлива атмосфера ліричного настрою, він постає в досконалішій літературній формі; мова описів ускладнюється, набуває семіотичної насиченості. У цей час у нарисовому жанрі, як і в усій російській літературі, відбувався пошук нових форм вираження авторської суб'єктивності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреевич [Соловьёв Е. А.]. Опыт философии русской литературы : монография / Андреевич [Соловьёв Е. А.]. — СПб. : Изд-е т-ва «Знание», 1905. — 538 с.
2. Бунин И. А. Собрание сочинений : в 9 т. / И. А. Бунин. — М. : Худож. лит., 1967.
3. Волошин М. Лики творчества / М. Волошин. — 2-е изд., стереотип. — Л. : Наука, 1989. — 848 с.
4. Давыдова Т. Т. Русский неореализм: идеология, поэтика, творческая эволюция (Е. Замятин, И. Шмелёв, М. Пришвин, А. Платонов, М. Булгаков и др.) : учеб. пособ. / Т. Т. Давыдова. — 2-е изд., испр. — М. : Флинта; Наука, 2006. — 336 с.
5. Куприн А. И. Собр. соч. : в 5 т. / А. И. Куприн. — М. : Правда, 1982.
6. Михайлов О. М. Куприн / О. М. Михайлов. — М. : Мол. гвардия, 1981. — 270 с.
7. Чуковский К. Ранний Бунин / К. И. Чуковский // Вопр. лит. — 1968. — № 5. — С. 83–101.
8. Щербенок А. Деконструкция и классическая русская литература: от риторики текста к риторике истории / А. Щербенок. — М. : Нов. лит. обозрение. — 2005. — 232 с.

Надійшла до редколегії 04.03.2014 р.

УДК 338.48-44(1-22):331

А. П. АНИЩЕНКО

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ ТРУДОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Висвітлено запропоновані автором педагогічні умови ефективної соціалізації сільської молоді у сфері зеленого туризму.

Ключові слова: педагогічні умови, сільська молодь, зелений туризм.

Освещены разработанные автором педагогические условия эффективной социализации сельской молодежи.

Ключевые слова: педагогические условия, сельская молодежь, зеленый туризм.

The essence of effective teaching conditions in rural socialization are developed.

Key words: pedagogical terms, rural youth, rural tourism.

Нині широкомасштабних змін в економічній, політичній, соціальній сферах принципового значення набуває створення умов для ефективної трудової соціалізації молоді, опанування загальнозначимих норм і соціальних цінностей як регуляторів просоціальної поведінки на ринку праці.

Світові глобалізаційні процеси сприяють розвиткові нових форм міжнародного поділу праці, уможливають суттєво прискорити і раціоналізувати виробництво, потребують підвищення рівня зайнятості та продуктивності праці. Орієнтація економіки на ринок зумовлює значимість специфічної сукупності соціальних якостей особистості, таких як пріоритет приватного інтересу, індивідуалізм, віра у власні сили, розширення свободи особистості, ініціатива, підприємливість, максимальні досягнення в праці й особисті успіхи.

Проблеми, пов'язані із соціалізацією особистості, завжди турбували людство, значно раніше, ніж виник спеціальний термін «соціалізація». Категорію «соціалізація» використовують як наукове поняття представники різноманітних наук — філософії, соціології, етнографії, політології, психології, педагогіки, соціальної педагогіки тощо. Особливості процесу соціалізації в інформаційному суспільстві розглядали Ш. Амонашвілі, А. Печчеї, А. Рижанова. Але дослідження його як напряму трудової соціалізації молоді здійснене недостатньо.

Філософські підходи щодо визначення поняття «соціалізація» зумовлюють категорійне обґрунтування та пізнання самого явища соціалізації. У філософських працях це поняття розглянуто як усвідомлення необхідності збереження й стабілізації суспільних відносин, долучення індивіда до надбань культури певної людяності, системи нових суспільних зв'язків і залежностей, розвиток форм соціальності.

Із соціологічної точки зору соціалізація — це можливість і механізм розвитку суспільства. Соціологи зазначають, що соціалізація як процес «розвитку соціальної природи чи характеру» індивіда відбувається внаслідок стихійного впливу як оточення, так і суспільства згідно зі «свідомим планом». Результат соціалізації — «плюралістична поведінка», що забезпечує взаєморозуміння, комунікацію людей, відповідає «соціальному розуму» [6; 7].

Педагоги, зважаючи на активність чи пасивність людини в процесі соціалізації, виокремлюють декілька підходів до цього процесу: суб'єкт-об'єктний — пасивна роль особистості в процесі соціалізації, де безпосередньо соціалізація розглядається лише як адаптація особистості до соціуму (суспільство — суб'єкт, особистість — його об'єкт); суб'єкт-суб'єктний — особистість, активно беручи участь у процесі соціалізації, не тільки адаптується до соціуму, а й інтенсивно впливає на власні життєві обставини і саму себе [2; 3]. Педагогічна наука акцентує на тому, що соціалі-

зація здійснюється через освіту й виховання і є необхідною для підготовки молоді до дорослого життя.

Згідно з концепціями соціалізації науковців соціально-педагогічного напрямку та зважаючи на необхідність демократизації українського суспільства, соціалізація — це двосторонній процес взаємодії соціуму й особистості, в якому вони перебувають у рівних суб'єкт-суб'єктних відносинах. Результатом цієї активної взаємообумовленої взаємодії особистості й соціуму є соціальність як опанування соціальних цінностей, якостей, норм, зразків просоціальної поведінки, яка забезпечує долучення людини до суспільства, саморозвиток, відтворення досвіду та її вплив на позитивну трансформацію суспільства.

Людина розвивається духовно й фізично тільки в процесі праці. Будь-які спроби уникнути продуктивної праці призводять до негараздів як для особистості, так і для суспільства. Важливі зміни характеру та змісту праці, що відбуваються нині в сільському господарстві, висувають посилені вимоги до професійних здібностей молоді. Тому провідними напрямками діяльності суспільства мають бути не тільки підготовка підростаючого покоління до праці, залучення його до сільськогосподарського виробництва, але й забезпечення необхідних умов для роботи, які б сприяли високопродуктивній праці молоді з високою професійною майстерністю, новаторством.

Нині трудове виховання, як складова соціалізації, стало об'єктом вивчення таких учених, як Д. Бех, О. Єгоров, Е. Клімов, І. Назимов, В. Панков, Д. Тхоржевський. Але недостатньо уваги приділяється забезпеченню ефективної трудової соціалізації молоді, особливо сільської, в сучасних умовах інформаційного суспільства.

Молодь, набуваючи соціального досвіду, паралельно долучається до багатогранних суспільних відносин; зростає власна активність особистості, самостійність у виборі соціальних цінностей, середовища, видів діяльності, яким надається перевага. Ефективний процес соціалізації передбачає, насамперед, набуття соціального досвіду в процесі трудової діяльності. Виконуючи трудові функції, особистості взаємодіють одна з одною, і саме праця є тією первинною категорією, яка відбиває всю різноманітність людських відносин. Суспільна праця, змінюючи соціальне становище різних груп працівників, їхні соціальні якості, є загальною базою, підґрунтям усіх соціальних явищ та процесів, що відбуваються в суспільстві. Отже, найважливішим видом соціальної діяльності визнано трудову. Пріоритетного статусу праця набуває завдяки тому, що створює цінності й здатна задовольняти різноманітні потреби людей. А загалом будь-яка людська діяльність, якщо вона доцільна, містить елементи праці. Праця — основа функціонування та розвитку людського суспільства, її соціальна сутність зумовлена декількома чинниками. По-перше, вона є процесом взаємодії людини і природи, в якому людина своєю діяльністю опосередковує, регулює обмін речовин між собою і природою. По-друге, людина, впливаючи на природу, використовуючи та змінюючи її для задоволення своїх матеріальних і духовних потреб, не тільки створює матеріальні та духовні блага, а й змінює власну природу, розвиває здібності та нахили, виробляє соціально необхідні якості, формує себе як особистість. Праця є фундаментом, на яко-

му базуються соціальні процеси, формуються соціальні відносини; змінює становище, створює соціальний та професійний портрет особистості.

Праця як соціальний інститут, специфічна форма спільної діяльності людей є не тільки методом, процесом добування засобів до існування, вона визначає специфіку практично всіх соціальних, економічних та інших процесів у суспільстві, навіть специфіку суспільного ладу в державі.

Впливаючи на природу, взаємодіючи з нею, людина не тільки створює матеріальні (їжу, одяг, житло) і моральні (мистецтво, літературу, науку) блага, а й змінює власну сутність: збагачується знаннями та досвідом, розвиває свої здібності й хист, набуває певних соціальних властивостей, формується як особистість. Отже, праця — першопричина розвитку людини. Вона впливає на саму особистість людини, не тільки прищеплюючи їй певні навички, а й визначаючи її ставлення до навколишнього світу та інших людей, формуючи основу її життєвої позиції.

Значимим є те, що працюючи, люди забезпечують як свої існування та розвиток, так і буття та розвиток суспільства, зокрема його трудової сфери. Виконуючи трудові функції, люди взаємодіють, і саме праця є тією первинною категорією, яка відбиває всю різноманітність людських відносин.

Трудова соціалізація — це розвиток людини, оснований на розвитку її трудових та професійних якостей, що починається з ранньої трудової освіти і триває впродовж усього життя у взаємодії з навколишнім середовищем. При цьому відбуваються опанування соціальних норм і культурних цінностей, професійний саморозвиток та самореалізація особистості в суспільстві, до якого вона належить. Трудова соціалізація здійснюється і спонтанно у взаємодії людей, передаванні навичок і досвіду культури й у процесі цілеспрямовано організованої діяльності. Вона є масовою формою реального залучення індивіда до суспільства та його творчого розвитку завдяки участі в суспільно корисній організованій праці. Трудова соціалізація — це соціальна цінність, а необхідність трудової соціалізації є складовою системи соціальних потреб; процес соціалізації в трудовій сфері, найважливіший для професійно-трудового становлення молоді.

Зважаючи на природні й історичні особливості України, село завжди відіграло важливу соціальну роль. Село для українського народу було і є чимось незрівнянно більшим і ширшим. Це становий хребет нації, матеріальна та духовна основа її буття, джерело менталітету, моральності й оберіг духовної пам'яті [1].

В історичних працях село визначають як первісну громаду, де формувалася соціальність місцевих жителів. Саме в ньому зберігається етнічна самобутність українського народу, провідним засобом для досягнення якої є культурно-просвітницька діяльність, а результатом — утілення гуманістичних поглядів українців, створення загальнонаціональної інституції — православної громади, участь сільських мешканців у суспільно-політичному й культурно-національному житті України [1].

Сільська громада регулює всі аспекти життя: взаємодопомога, що проявлялася в різних формах та обрядах життєвого циклу людини, відповідальність один за одного, колективний захист честі й власності кожного

члена громади, дотримання моральних норм поведінки, колективна взаємодопомога — «толока», храмові свята та празники [1].

Глибока економічна криза 90-х рр. XX ст. і соціальні втрати початку XXI ст. призвели до таких негативних наслідків, як низький рівень зайнятості й зuboжіння сільських жителів, занепад соціальної інфраструктури села, наростання депопуляції населення, прискорення обезлюднення і вимирання сіл. Дезорганізація виробничої сфери села є головною причиною масової незайнятості сільського населення. Сучасна соціокультурна ситуація характеризується негативними процесами у сфері духовного життя українського суспільства — втратою духовно-моральних орієнтирів, відчуження від культури і мистецтва дітей, молоді й дорослих, істотним зменшенням фінансової забезпеченості установ культури, зокрема й діяльності сучасних сільських культурно-дозвіллевих центрів. Унаслідок цього відбувається зниження якості і рівня освіти та соціального виховання сільської молоді, що негативно впливає на процес її соціалізації взагалі та трудової соціалізації зокрема.

Трансформація суспільних відносин призвела до руйнування колгоспів як основного інституту соціалізації сільських мешканців. Відбувається значне зростання рівня безробіття, що спонукає до виїзду із села, насамперед, молоді. Проте необхідно зазначити, що ринкові перетворення в аграрному секторі здійснюються значно повільніше, ніж в інших секторах економіки, а подолання соціально-економічного занепаду села потребує кількісно значних зусиль і коштів, спрямованих на відродження й урізноманітнення виробничої сфери, створення нових робочих місць відповідно до сучасних викликів суспільства, підвищення добробуту сільських жителів, забезпечення надійного функціонування та зміцнення матеріальної бази соціальної інфраструктури, чому сприяє, на нашу думку, розвиток сільського зеленого туризму.

Сільський зелений туризм уряд України розглядає як невід'ємну складову програми комплексного соціально-економічного розвитку села та спосіб активізації внутрішнього й іноземного туризму. Одним із головних напрямів державної політики в галузі туризму має бути залучення приватного сектора, особливо в сільській місцевості, до рекреаційно-туристичного підприємництва та підсобної діяльності у сфері туризму (сільського зеленого туризму).

Ось чому одним із найважливіших, пріоритетних напрямів діяльності держави на селі, який має постійно здійснюватися, зважаючи на її можливості на політичному, соціальному, економічному, законодавчому та організаційному рівнях, повинна стати державна молодіжна політика. Її першочергові завдання — створити сприятливі передумови життєвого самовизначення та самореалізації молодих громадян, вирішити нагальні проблеми молоді, підтримати її інноваційну діяльність, громадську активність, тобто забезпечити ефективний процес соціалізації, особливо її трудової складової. Важливим напрямом реалізації державної молодіжної політики на селі є вирішення проблем зайнятості молодих людей, захист їх від безробіття, розвиток трудової активності, зокрема підприємницької діяльності молоді. Щоб досягти успіхів у цьому напрямі, необхідно долучити сільську молодь

до створення системи відпочинку міських жителів на базі особистих підсобних господарств (сільський зелений туризм).

На початку третього тисячоліття туризм являє собою потужне планетарне соціально-економічне та політичне явище, що значною мірою впливає на світовий устрій та політику держав і регіонів. Розвиток туризму має велике значення як для держави загалом, так і для окремої особистості зокрема, посідає особливе місце в економіці країни. Виконуючи економічні, соціально-культурні, політичні, рекреаційні, виховні й екологічні функції, він є сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів.

Туризм проявляється як форма суспільного споживання специфічних благ, послуг та товарів, що об'єктивно розвинулася, утворивши галузь діяльності зі створення цього специфічного продукту й організації його споживання, яка за кінцевим призначенням та напрямом діяльності належить до споживчих галузей господарства.

Загострення екологічних і культурно-духовних проблем у великих містах, які пов'язані з процесами урбанізації та індустріалізації, об'єктивно зумовило виникнення потреби в безпосередньому спілкуванні міського населення з природою. Розвиток сільського зеленого туризму в Україні є актуальним у зв'язку з його подальшим впливом на стабілізацію економічного становища сіл, забезпечення зайнятості сільського населення, виходом із соціально-економічної кризи, зменшенням міграції населення із сільських регіонів до міст [4].

Сільський туризм — це напрям туризму та вид діяльності сільського населення, форма відпочинку міських мешканців. Його особливістю і економічною конкурентною перевагою якого є поєднання комплексу факторів, що сприяють успішному бізнесу й ефективному процесу соціалізації як тих, хто організує цей відпочинок, так і тих, хто відвідує селянські оселі, тобто створення педагогічної системи, де впроваджується соціальне виховання як суб'єктів туристичного бізнесу, так і їх об'єктів.

Відпочинок у сільській місцевості сприяє ефективній рекреації, отриманню емоційної підтримки від спілкування з гостинними господарями, ознайомленню з культурно-етнічними особливостями регіону. Така підтримка має спрямовуватися на формування соціальних якостей, опанування національних цінностей українського народу.

Позитивною особливістю розвитку сільського туризму є зайнятість сільських мешканців у сфері туристичних послуг, ефективність і якість яких залежать від рівня підготовки майбутніх керівників туристичних господарств.

Серед сучасних особливостей сільських поселень, як негативних об'єктивних факторів соціалізації молоді, можна назвати: невелику щільність населення, обмежену різноманітність видів трудової та дозвіллевої діяльності, недостатню соціально-професійну та культурну диференціацію, відсутність культурних закладів.

Позитивною ознакою села є посилений контроль за життєдіяльністю особистості зі сторони оточення, стабільність складу мешканців населеного пункту, міцні родинні зв'язки. Для села характерні «відкритість» спіл-

кування, відсутність анонімності, близькість у відносинах, усестороннє спілкування. Сільська молодь більшою мірою, ніж міська, орієнтована на необхідність збереження традицій. Сучасні об'єктивні фактори ускладнюють традиційні форми працевлаштування і соціалізації сільської молоді. Необхідні нові методи, адаптовані для села. Одна з можливих інноваційних форм трудової соціалізації молоді — сільський зелений туризм в Україні, основні завдання якого — підвищення рівня добробуту сільського населення, зменшення міграції робочої сили із сільської місцевості до міст; розширення сфери зайнятості сільського населення, можливостей реалізації продукції особистого підсобного господарства як готових продуктів харчування; відродження та розвиток місцевих ремесел, фольклорних і культурних традицій, народних звичаїв, пам'яток історико-культурної спадщини; стимулювання розвитку інфраструктури сільського зеленого туризму [5].

Досвід Італії, інших країн Європейського союзу свідчить, що сільський зелений туризм є порятунком для сільського господарства, а для України — це ще й збереження народних традицій, сімейних цінностей, прикладів сімейного виховання. Для сільського мешканця зелений туризм перетворюється на основні вид діяльності та джерело прибутків, розширює сферу зайнятості сільського населення, забезпечує ефективний процес трудової соціалізації.

Сільський зелений туризм передбачає функціонування цілої інфраструктури, зокрема для проведення змістовного дозвілля, що дозволяє налагодити роботу таким чином, щоб гість відчував домашній комфорт. Привабливість сільського зеленого туризму — наявність національного колориту, екологічної безпеки та змістовного дозвілля туристів. Досвід більшості господарів, які вже працюють у цій галузі, свідчить, що недостатньо туристу давати переночувати, нагодувати його — потрібно ще й розважити, тобто створювати різні програми дозвілля, завдяки відповідній підготовці соціальних аніматорів для сільського зеленого туризму із сільської молоді та молодих власників сільських господарств, здатних правильно керувати вільним часом туристів.

Соціально-культурна анімація — це діяльність, спрямована на розвиток і зміну соціального спілкування, популяризацію активного відпочинку, надання інноваційних туристичних послуг та організацію дозвілля туристів ігровими елементами й шоу-програмами, що проводять соціальні аніматори, які сприяють соціальному виховання тих, хто відпочиває в сільській садибі [2].

Для організації цікавої творчої соціально спрямованої діяльності, соціального та культурного вдосконалення особистості садиби, організації їхнього вільного часу з використанням можливостей соціокультурної сфери й освіти необхідно підготувати суб'єктів такої діяльності із сільської молоді, що вможливить забезпечення процесу їх трудової соціалізації. Для цього потрібно розробити та впровадити соціально-педагогічні умови ефективної трудової соціалізації сільської молоді. Першою соціально-педагогічною умовою є підготовка сільської молоді до роботи соціально-культурними аніматорами в зеленому туризмі, що передбачає відповідні освіти та соціальне виховання.

Друга соціально-педагогічна умова ефективної трудової соціалізації сільської молоді є використання сучасних технологій соціально-анімаційної діяльності в зеленому туризмі.

Третя соціально-педагогічна умова — формування професійно значущих якостей та усвідомлення соціальних цінностей особистості соціально-культурних аніматорів зеленого туризму за допомогою участі у створенні громадських організацій у селі, розробки проєктів зеленого туризму, проведення фандрайзингових кампаній, сприяння розвиткові благодійності.

Діяльність соціально-культурних аніматорів зеленого туризму є невід’ємною складовою процесу соціального виховання, оскільки має на меті всестороннє формування особистості, яке спрямоване на активізацію процесу спілкування, самопізнання, прояв творчості в усіх сферах діяльності. Вирішення завдань соціального виховання, розроблення та реалізація соціально-педагогічних умов для забезпечення ефективної трудової соціалізації сільської молоді — нове завдання для соціально-педагогічної науки.

Розвиток сільського зеленого туризму сприяє популяризації, збереженню та передаванню української культурної спадщини, традицій, цінностей, він є реальним способом економічного та соціального розвитку депресивних сільських районів, що вможливить запобігти деградації сільської місцевості, міграції місцевого населення, забезпечивши його трудову зайнятість.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи : монографія / О. В. Безпалько. — К. : Наук. світ, 2006. — 363 с.
2. Мудрик А. В. Социализация человека : учеб. пособ. для высш. учеб. заведений / А. В. Мудрик. — М. : Академия, 2004. — 304 с.
3. Мустаева Ф. А. Основы социальной педагогики : учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Ф. А. Мустаева. — М. : Академ. Проект ; Екатеринбург : Деловая кн., 2002. — 416 с.
4. Про затвердження державної програми розвитку туризму на 2002–2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 583 // Офіц. вісн. України. — 2002. — № 18. — С. 143.
5. Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні : Указ Президента України від 21 лютого 2007 року № 136/2007 // Урядовий кур’єр. — 2007. — № 37.
6. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : закон України від 5 лют. 1993 р. № 2998 // Відом. Верховної Ради України. — 1993. — № 16. — Ст. 167.
7. Рижанова А. О. Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному контексті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / А. О. Рижанова ; Харк. держ. акад. культури. — Х., 2004.

Надійшла до редколегії 10.04.2014 р.